

TAKÁCS VERONIKA

A korrupció nyomozása, különös tekintettel a titkosszolgálati eszközökre¹

Magyarországon az ismertté vált korrupciós bűnözés mérete a valósághoz képest irreálisan alacsony. Míg 1980-tól a felderített bűncselekmények száma tartósan emelkedő tendenciát mutatott, az e körbe tartozó magatartásoknál éppen az ellenkező folyamat játszódott le. A hivatalos dokumentumok alapján az össz-bűnözésen belül az utóbbi húsz év átlagát (448 759) tekintve a kriminális korrupció (684) mindössze másfél ezreléket tesz ki.² A 2010-es adatok szerint hivatali visszaélésből (376) csaknem annyit követtek el, mint az azt megelőző évben (359), viszont a vesztegetések száma drasztikusan csökkent³, míg a befolyással úzerkedés 2009-hez képest (48) több mint kétszeresére nőtt (106).

A jogerősen kiszabott szankciókról az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala által összeállított statisztika szerint 2008-ban a vesztegetés miatt induló eljárások csaknem háromnegyede szabadságvesztéssel (ebből csupán húsz százalék volt a végrehajthatók aránya), egy százaléka közérdekű munkával, ötöde pedig pénzbüntetéssel végződött. Ezek az értékek mégsem adhatnak okot a bizakodásra, hiszen a bírósági szakaszig eljutó évi mintegy kétszáznegyven-háromszázötven bűnügy a ténylegesen megvalósuló vesztegetéseknek csak a töredékét teszi ki, ráadásul az ítéletekben foglalt joghátrány mértéke és kiszabásának kockázata elenyészik a bűncselekmény által elérhető haszon nagysága mellett. Egy a témában végzett átfogó bírósági vizsgálat megállapította, hogy utóbbi jelenség indoka nem az enyhe ítélkezési gyakorlatban keresendő, hanem abban, hogy legtöbbször a kis súlyú korrupciós ügyek jutnak a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tudomására.⁴

¹ A kézirat lezárásának időpontja: 2011. december 22.

² Tájékoztató a bűnözésről 2010. Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály–Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, Budapest, 6. o.

³ Hivatali vesztegetésből 2009-ben 549-et, a 2010-es évben 228-at követtek el, míg a gazdasági vesztegetések száma 2009-ben 366, 2010-ben pedig 147 volt. Uo. 27. o.

⁴ Hack Péter: A korrupció elleni fellépés intézményi keretei és a jogalkotási tapasztalatok. Rendészeti Szemle, 2009/11., 32–33. o.

A kriminális korrupció felderítése és nyomozása

A korrupció a tárgyi környezetben szinte semmilyen nyomot nem hagy, az elkövetéskor tanúsított magatartások pedig egyáltalán nem vagy nem élesen válnak el az egyébként jogszerű cselekedetektől. Ez a felderíthetőség kérdéskörébe tartozik, amely azt mutatja meg, hogy mekkora eséllyel jut a hatóság tudomására a kriminális aktus és mennyire ismerhető meg e múltbeli történés a különböző bűnüldözési eszközökkel. Legtöbbször az erkölcsileg is egyértelműen elítélt magatartásokat lehet könnyen felderíteni. A másik vizsgálható kategória a bizonyíthatóság, ami arra ad választ, hogy a szóban forgó cselekmény kapcsán a bírósági tárgyaláson a bűnösség megítéléséhez elegendő, szabályszerűen összegyűjtött személyi és tárgyi bizonyítási eszköz áll-e rendelkezésre. A korrupciós deliktumok megállapításához szükséges bizonyítékok rendszerint csekély számban és titkos adatok formájában állnak rendelkezésre. Ebből következően a kriminális korrupció esetében mindkét imént említett művelet komplikált: az idetartozó tényállások nehezen felderíthetők és bizonyíthatók.⁵

A megismerési tevékenységre vonatkozóan több egymástól elválasztandó fogalmat is használunk. A felderítés a nyomozás elrendelését megelőző rendészeti intézkedések sorozata, amelynek célja az ismeretlen elkövető személyének megállapítása, felkutatása és kézre kerítése.⁶ *Kadlót Erzsébet* szerint viszont erről akkor beszélhetünk, ha még a bűncselekmény eljárásjogilag értékelhető gyanúja sem igazolható.⁷ A nyomozás pedig a büntetőeljárás jog által meghatározott bizonyítási cselekmények láncolata. Néhányan ezeket az elnevezéseket szinonimának tekintik, mint egyaránt a büntetőper előkészítését leíró kifejezéseket. Ez a nézet már csak az irányadó jogforrás eltérősége szempontjából is aggályosnak tűnik. A legtágabb – és csak a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényben használt – definíció az információgyűjtés, amely tulajdonképpen az egész eljárásra kiterjedhet.

Jóllehet a felderítés és a nyomozás folyamatának vannak állandó törvényszerűségei, minden ügy egyedi, így nem nélkülözhető a kreativitás sem. A bűnügyi nyomozástannak, vagyis a kriminalisztika tudományának a krimi-

⁵ Dunavölgyi Szilveszter – Finszter Géza – Mészáros Ádám: A közélet tisztasága elleni bűncselekmények vizsgálata a jogesetelemzés módszerével. Kutatási jelentés, 2009, 20–21. o.

⁶ Finszter Géza: A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében – összefoglalás. Kutatási jelentés, 2005–2007, 12. o.

⁷ Kadlót Erzsébet: Vékony jégen. A titkos eszközök alkalmazásának határai. Belügyi Szemle, 2011/1., 67. o.

náltaktika az az ága, amely a bizonyítás individualizált célját helyezi a közép-pontba, és a bűnesetet egy megoldandó rejtélynek tekinti. A bűncselekmények egyes fajtáira irányadó nyomozási ajánlásokat pedig a kriminálmotodika fogalmazza meg. A korrupció fokozottan rejtőzködő természetéből adódóan az ellene büntetőjogi eszközökkel vívott harcnak nélkülözhetetlen eleme a magas színvonalú felderítés. A nyomozás formális megkezdésének, illetve a vádemelés megalapozottságához szükséges adatok meglétének eldöntéséhez sokszor a titkos eszközök alkalmazása elengedhetetlen.

A titkos nyomozás rendszere

A hatályos szabályozás alapján a „titkos eszközök használata” kifejezésen a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést értjük összefoglaló néven. E megismerési folyamatok elhatárolásához szükséges számba venni a fogalmukat, céljukat, a végzésükre feljogosított szerveket, a rájuk irányadó jogforrást, illetve – ha van ilyen – az engedélyezésükre hivatott személyt. A titkos információgyűjtés magában foglalja a bűnüldözési célú és a nem bűnüldözési célból folytatott műveleteket. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés definícióját az erről szóló T/4192. számú – visszavont – törvényjavaslat 1. § (2) bekezdése így határozza meg: olyan titkos vagy leplezett tevékenység, amelynek keretében a törvényben meghatározott eszközt és módszert az érintett személy tudta nélkül alkalmaznak, és ezek használata a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő jogok korlátozásával jár vagy járhat. Ezen belül pedig megkülönböztetünk bírói engedélyhez kötött és bírói engedélyhez nem kötött formákat.

A nem bűnüldözési célú típus a nemzetbiztonsági szolgálatok működéséhez kötődik, de ennek definícióját a vonatkozó jogszabály nem tartalmazza, csupán az olvasható ki belőle, hogy ez a végrehajtó hatalom által kontrollált olyan ismeretszerzés, amely a jelen és a jövő kockázatainak detektálására koncentrálna. Ehhez hasonlóan a titkos adatszerzésről sem találunk egzakt leírást az adott törvény értelmező rendelkezésében, de a lényegi vonások alapján megállapíthatjuk, hogy: olyan titkos nyomozás, amely bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt indul az állami büntetőigény bírósági processzus keretében történő érvényesítése érdekében.

A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés rendeltetése – ahogyan *Finszter Géza* megfogalmazza – az igazságszolgáltatás előkészítése: bűncse-

lekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása; az elkövető kilétének és tartózkodási helyének megállapítása, elfogása; bizonyítékok megszerzése. Ennek a feladatnak viszont csak abban az esetben tudna legitím módon maradéktalanul eleget tenni, ha az ügyész teljes körűen rendelkezhetne e tevékenység felett. A jelenlegi helyzet – tehát hogy a nyomozó hatóságnak lehetősége van az információk szelektív továbbítására – sérti mind a vádmonopólium, mind a hatalmi ágak megosztásának elvét.⁸

Az előbbieken idézett ellentmondásokat részben a titkos adatszerzés intézménye hivatott feloldani. A titkos adatszerzés a nyomozás elrendelésétől az azt lezáró iratismertetésig folytatható, az ügyész rendelkezésére, bírói engedély alapján.

A korrupció elleni harc titkosszolgálati módszerei

A bírói engedélyhez nem kötött eszközök között fontos szerepet tölt be az informátor, bizalmi személy vagy titkosan együttműködő más személy igénybevétele.⁹ A magyar terminológia szerint informátornak nevezzük azt, aki eseti jelleggel és valamilyen személyes előny elérése céljából nyújt felvilágosítást. Utóbbi egyfelől lehet vagyoni természetű: a felhatalmazott szervek a velük kooperálók közreműködését anyagi ellenszolgáltatással honorálhatják. Ennek összegére nem találunk pontos törvényi előírást, bár az Rtv. 66. § (1) bekezdésével ellentétben a Navtv. 56. §-a rögzíti, hogy csak az „indokolt mértékű” juttatás megengedhető. Másfelől a pozitív hozadék lehet alacsonyabb szankció kiszabása, esetleg az alannyal szemben az állami büntetési igény érvényesítésétől való eltekintés.¹⁰

A bizalmi személy ehhez képest az, aki hosszabb távon és rendszeresen tájékoztatja a nyomozó hatóságot.¹¹ Mivel a bűnüldöző szervekkel való kapcsolat tartós jellegénél fogva még fokozottabban van kitéve a lelepleződés veszélyének, mint az informátor, így a jogszabályban meghatározott imént említett előnyök egyértelműen megilletik a bizalmi személyt is. Mindamellet a hatóság oldalán is nagyobb kockázatot jelent az együttműködésnek ez a formá-

⁸ Dunavölgyi Szilveszter – Finszter Géza – Mészáros Ádám: i. m. 22. o.

⁹ Rtv. 64. § (1) bekezdés a) pont; Navtv. 53. § (1) bekezdés a) pont. Ennek feleltethető meg az Nbtv.

54. § (1) bekezdés c) pontjában szabályozott magánszeméllyel való titkos kapcsolat létesítése.

¹⁰ Rtv. 67. § (1) bekezdés; Navtv. 57. § (1) bekezdés; Be. 175. § (1) bekezdés és 192. § (1) bekezdés.

¹¹ Az informátor és a bizalmi személy fogalmának elhatárolásához lásd Nyíri Sándor: Gondolatok a titkos információgyűjtésről. Rendszereti Szemle, 1993/8., 16–17. o.

ja, hiszen ebben az esetben rendszerint egy olyan alanyról van szó, aki maga is bűnös tevékenységet folytat, ezért felmerülhet a kettős lojalitás problémája¹²: a bizalmi embert nemcsak – és talán nem elsősorban – a hivatalos szervekhez fűzik érdekek, hanem a potenciális gyanúsítottakhoz is. Így viszont megeshet, hogy elhallgatja az akció sikerére, illetve az abban részt vevő egységek biztonságára érdemben kiható adatokat, vagy valójában éppen a bűnözőket informálja a nyomozás állásáról. Az effajta hátrányok kiküszöböléséhez szükséges, hogy a közreműködő személyt folyamatosan ellenőrizzék, akár más titkos eszköz (tipikusan megfigyelés) alkalmazása útján is.

A kooperáló személyek funkciójukat sokszor nem tudnák betölteni fedőokiratok¹³, illetve háttérül szolgáló fedőintézmény¹⁴ felhasználása nélkül. Ebből következően működésükkel szorosan összefüggnek az Rtv. 64. § (1) bekezdés c) pontjában, valamint a Navtv. 53. § (1) bekezdés c) pontjában a hatóság számára biztosított jogosítványok. Ezek az egyébként önállóan nem használható titkos módszerek nagy jelentőséggel bírnak a felderítés konspiratív jellegének megőrzésében. Garanciális korlátot állít fel a jogalkotó azáltal, hogy: *„rendvédelmi szerv és nemzetbiztonsági szolgálat fedőintézményként, okmány fedőokmányként csak az illetékes miniszter és az érintett szervezet országos vezetőjének tájékoztatásával alkalmazható”*, továbbá hogy költségvetési szerv mint fedőintézmény felállítása kizárt.¹⁵ A felhatalmazott szervek a hitelesség látszatának megteremtése kedvéért – az Rtv. 64. § (8) bekezdése és a Navtv. 53. § (7) bekezdése alapján – *„a közigazgatási nyilvántartásokban, így különösen a személyiadat- és lakcímnyilvántartásban, a személyi igazolvány nyilvántartásban, az anyakönyvi nyilvántartásban, az úti okmány nyilvántartásban, a gépjárművezetői engedély és gépjármű nyilvántartásban, az ingatlan-nyilvántartásban, a cégnyilvántartásban”* fedőadatokat helyezhetnek el, amelyeket a bűnüldözési érdek megszünte után törölni kell.

Bizalmi személyként lehetett volna alkalmazni azt a pénzügyőrt, akit hivatalos személy által kötelelességzegéssel folytatólagosan elkövetett vesztegetés miatt ítélték el. A tényállás szerint egy ismeretlen pénzt ajánlott neki

¹² Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 710. o.

¹³ A fedőokirat fő célja, hogy birtokosa az e dokumentum által igazolt személyazonosság felhasználásával szerezen információkat. Kis László: A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre. PhD-dolgozat, Miskolc, 2010, 76. o.

¹⁴ Fedőintézmény létrehozása és fenntartása a jogellenes tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek felderítéséhez jelent hasznos segítséget. Uo. 76. o.

¹⁵ Rtv. 64. § (7) bekezdés és Navtv. 53. § (6) bekezdés; Rtv. 68/B. § (1) bekezdés és Navtv. 61. § (1) bekezdés.

azért, hogy a – cégjegyzékben nem szereplő és importengedély birtokában sem lévő – P. Kft. által szállított árut szabálytalanul vámkezelje. Bár a bíróság a csekély összegeket elfogadó és a kriminális kapcsolatban alárendelt pozícióban lévő passzív fél felelősségét döntően az általa utólag visszavonni megkísérelt beismerő vallomásra alapítottan megállapította, a több millió forint hasznot elkönyvelő aktív vesztegető oldaláról senki nem került az igazságszolgáltatás látóterébe.

Ennek érdekében érdemes lett volna a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének kilátásba helyezésével együttműködésre készíteni a gyanúsítottat abban a tekintetben, hogy a bűnildöző szervek számára a szóban forgó gazdasági társaság ügyvezetője, illetve tagjai kilétének, elérhetőségének feltáráshoz szükséges adatokat szolgáltatson, ugyanis a személyazonosságát homályban tartó egyén jelezte, hogy még több alkalommal fog szívességet kérni a terhelttől. Kiegészítve ezt további titkos módszerek felhasználásával, el lehetett volna érni, hogy az állam büntetőigényének érvényesülése kisebb fokú sérelmet szenvedjen.¹⁶

Rendszertani helyének meghatározásakor az informátor, bizalmi személy vagy titkosan együttműködő más személy igénybevétele besorolható egyrészt a megtévesztő eszközök csoportjába, ha azt vesszük alapul, hogy a felsoroltak számára nemcsak a feltűnésmentes figyelemmel kísérés, hanem a nyomozó hatóság által adott instrukcióknak megfelelő aktív beavatkozás lehetősége is adott. Másrészt ezek a műveletek joggal nevezhetők nem megtévesztő instrumentumoknak is, abban az esetben, amikor a felhasználás célja kizárólag az érintett bűnkapcsolatairól, valamint már elkövetett vagy tervezett büntetendő cselekményekről szóló ismeretek megszerzése.

Felvetődik a kérdés, hogy ha az informátornak, bizalmi személynek vagy titkosan együttműködő más személynek a tárgyaláson történő meghallgatása szükségessé válik, hogyan kivitelezhető az inkognitó megőrzése. Ez egyfelől azért lényeges, mert ezeket az egyéneket megóvjaa az általuk szolgáltatott bizonyítékok alapján elítélt terheltek bosszújától, másfelől a bizalmi személy esetében fenntartja a tájékoztatásnyújtás kiapadhatatlanságát, tartósságát. Véleményem szerint ilyenkor a tanács elnöke végzéssel elrendelheti a tanú, illetve a vádlott zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását¹⁷ a Be. 244/B §-

¹⁶ Finszter Géza – Tilki Katalin – Nagy László: Esettanulmányok jogerős ítélettel zárult vesztegetési ügyekről. Gallup Intézet, 2010, 1. számú jogeset.

¹⁷ „A zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás során a tárgyalás helyszíne és a kihallgatott személy tartózkodási helye között az összeköttetés közvetlenségét a mozgóképet és a hangot egyidejűleg továbbító készülék biztosítja.” Be. 244/A § (1) bekezdés.

ában szabályozott módon. Ennek jogalapjaként jelenleg a Be. 244/A § (2) bekezdés d) pontja szolgálhatna, amely szerint a bíró így dönthet, ha a tanúnak vagy a vádlottnak a védelme ezt egyébként indokoltta teszi.

Mindazonáltal a jogalkotó számára megfontolandó lenne beiktatni egy speciális rendelkezést kifejezetten az Rtv. 64. § (1) bekezdés a) pontjában, valamint a Navtv. 53. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt személyekkel kapcsolatban, hiszen az imént említett feltétel már a megfogalmazásával is azt érzékelteti, hogy itt meglehetősen tág keretet engedő diszkrécióról van szó. A zártcélú távközlő hálózat útján való tárgyalástartás e körben kizárólag akkor töltheti be a funkcióját, ha a beszélő személyazonosságának megállapítására alkalmas tulajdonságait – különösen arcvonásait, hangját – technikai úton torzítyják. Viszont a Be. 244/C § (5) bekezdése ezt a lehetőséget csak a tanúra vonatkozóan tartalmazza. Ajánlott lenne tehát ezt kiterjeszteni arra a terhelte is, aki a büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva oly mértékben együttműködik a hatósággal, hogy az érdemessé teszi a felismerhetőségtől való védelemre.

Az informátor, bizalmi személy vagy titkosan együttműködő más személy tudomása közvetlen felhasználásának egy másik megoldására hívja fel a figyelmet *Tremmel Flórián*: a Be. 97. §-a alapján lehetőség van rá, hogy anonim tanúként szerepeljenek.¹⁸ Ekkor meg sem kell jelenniük a tárgyaláson, mivel a Be. 207. § (3) bekezdése szerint a nyomozási bíró hallgatja ki őket, ennek során csupán az ügyész, a tanú érdekében eljáró ügyvéd és a jegyző-könyvvezető (tolmács) lehet jelen. Ez alapvetően a vádirat benyújtása előtt történik, de ismételt esetben a tárgyalás folyamatban léte alatt is előfordulhat. A különösen védett tanúvá nyilvánításról az ügyész indítványára a nyomozási bíró dönt.¹⁹ Ennek a státusnak az előnye, hogy az ügyek elkülönítése után akár a terhelte büntétársa is tehet tanúvallomást ilyen formában.

Mindehhez azonban az összes törvényi követelménynek fenn kell állnia, így ha bármelyik hiányzik, már nem beszélhetünk anonim tanúról. Továbbá a fegyveregyenlőség szempontjából problematikus, hogy a védelem számára csak a közvetett kérdésés joga adott, sőt ezáltal a nyilvánosság kontrollja sem érvényesülhet, így a szavahihetőségi vizsgálat²⁰ egyedül a nyomozási bíróra

¹⁸ Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 176–177. o.

¹⁹ Be. 207. § (2) bekezdés b) pont.

²⁰ „A különösen védett tanú kihallgatásakor a nyomozási bírónak fel kell tárnia, és szükség esetén a nyomozó hatóság közreműködésével vagy más módon ellenőriznie kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható voltát, és azokat a körülményeket, amelyek vallomása hitelt érdemlőségét befolyásolhatják.” Be. 213. § (2) bekezdés 2. mondat.

hárul. Ezeknek az alapelveknek a csorbulása a különösen védett tanú kilétének titokban tartásához fűződő érdekekkel magyarázható: a nyomozási bíró ugyanis az indítványozás ellenére nem teszi fel az olyan kérdéseket, amelyekből a kihallgatott személyére vagy adataira következtetni lehetne.

A fedett nyomozó

A betöltendő feladata szempontjából hasonló az előzőekben leírtakhoz az Rtv. 64. § (1) bekezdés b) és f)²¹ pontjában is megemlített bizalmas eszköz. A fedett nyomozó „*a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kilétét leplező rendőr*”²², aki – a bizalmi emberrel megegyezően – hosszabb időn át fejt ki tevékenységét. Ennél tágabban vonja meg a kört a Be. 178. § (2) bekezdése, amely szerint a nyomozó hatóság e minőségét titokban tartó olyan tagja, aki elsősorban adatok megismerésére és továbbítására specializálódott, de más engedélyhez nem kötött ténykedést is megvalósíthat. Mivel azonban az ügyészség a büntetőeljárás törvény fogalmi struktúrájában nem tartozik a nyomozó szervek közé, nincsen jogszabályi háttere annak, hogy ügyész vagy ügyészségi nyomozó fedett nyomozóként járjon el. Ez mégsem okoz a gyakorlatban nehézséget, hiszen a felettes ügyész, illetve a nyomozó ügyészség vezetője a nemzetbiztonsági szolgálatoktól eltekintve bármely titkos információgyűjtés végzésére jogosult szervet utasíthatja.²³

A nyomozást megelőző szakasszal ellentétben annak megindulása után a fedett nyomozó alkalmazásának nélkülözhetetlen kritériumává válik az ügyész engedélye. „*Ez a biztosítéka annak, hogy tevékenysége összhangban legyen a büntetőeljárás általános elveivel, az emberi jogok garanciális védelmével.*” Előfordulhat viszont, hogy ugyanazon személy neve több büncselekménnyel összefüggésben merül fel, mint lehetséges elkövetőé. Ekkor a nyomozó hatóságok ügyészi kontrolltól mentes diszkréciójának tárgya, hogy a megalapozott gyanú közlése mely esetekben és mikor történik meg. A döntés meghozatalakor pedig nemcsak a valószínűségi tényezőt, hanem bizonyos taktikai megfontolásokat is figyelembe vesznek. Mindez különösen abból a szempontból aggályos, hogy a szakirodalomban nincs még kidolgozott elmélet a nyomozással párhuzamosan folytatott titkos felderítés kérdéskörére.²⁴

²¹ A fedett nyomozó alkalmazása fő szabályként nem engedélyköteles, de álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe beépülés, illetve ellenőrzött szállítás folytatása esetén ügyészi hozzájárulásra van szükség.

²² Rtv. 68/F § e) pont.

²³ Útv. 9/A § (3) bekezdés és 9/B § (3) bekezdés.

²⁴ Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 315., 320–321. o.

A fedett nyomozóval szemben – amint azt az együttműködő harmadik személyekkel kapcsolatban is rögzítették – az állam meghatározott feltételek teljesülése esetén lemond a büntetőigényének érvényesítéséről. E helyütt viszont a szabályozásban érzékelhető némi inkonzisztencia. Az Rtv. 67/A § (1) bekezdése ugyanis a Be. 175. § (2) bekezdésénél és a 192. § (2) bekezdésénél, valamint a Navtv. 58. § (1) bekezdésénél szigorúbb követelményeket támaszt: csak a bünszervezetbe beépült fedett nyomozót nyilvánítja mentesíthetőnek a hátrányos jogkövetkezmények alól. A jövőbeni jogalkotás számára megfontolandó lehet e rendelkezés módosítása, mert a feljelentés elutasítása tárgyában fő szabályként, a vádemelés kérdésében pedig kizárólagosan a közvádoló funkciót ellátó ügyész jogosult dönteni, így a Be. vonatkozó szakaszai „lerontják” az Rtv. hivatkozott szabályát.

A fedőokirat kiállítása és felhasználása, továbbá a fedőintézmény létrehozása és fenntartása a korábbiaknak megfelelően a fedett nyomozó munkáját is nagymértékben segíti. Kiváltképpen fontos szerepet tölt be a hosszabb időre kitalált, megváltoztatott identitás, az úgynevezett „legenda” hitelesítésében. Erre egyrészt azért van szükség, mert a bűnözők is folyamatosan gyűjtik az információt a velük kapcsolatba kerülő személyekről, másrészt, ha a beépített nyomozót úgy tüntetik fel, mint aki maga is „jártas a bűn világában”, akkor könnyebben férközik a potenciális gyanúsítottak bizalmába, és jut olyan adatok birtokába, amelyek másként nem lennének hozzáférhetők.

Fedett nyomozó igénybevételére általában akkor kerül sor, ha az elkövetői kör zárt és magasan szervezett, és a nagyfokú konspiráció miatt a szakmai felkészültséghez és felelősséghez kötődően nagyobb esély mutatkozik ezáltal az eljárás eredményességére. Ebből kifolyólag a hivatali összefonódások és azzal kapcsolatos visszasságok szövevényére fényt deríthetett volna egy megtévesztő eszközként bevetett fedett nyomozó abban az ügyben, amelyben a több kerületi önkormányzati bizottságban, valamint a kerületi vagyonkezelő részvénytársaság igazgatótanácsában is tag – majd alpolgármesterré választott – vádlott az utóbb említett cég egyik általa lekötöztetett munkatársának utasítása révén jogellenesen juttatott megbízásokhoz építési vállalkozásokat vagyoni előny fejében.²⁵

A beépített nyomozót az Rtv. 64. § (3) bekezdése alapján munkaviszony keretében el lehetett volna helyezni a nevezett vagyonkezelő társaságnál a társasházak felújítására vonatkozó pályázati összegek kezelését végző ügyintézőként. Ez azért is célszerűnek mutatkozott volna, mert az eljárás folyamán

²⁵ Dunavölgyi Szilveszter – Finszter Géza – Mészáros Ádám: i. m. 22–28. o.

körvonalazódni látszott, hogy a terhelt nemcsak a folytatólagosan és üzletszerűen elkövetett vesztegetés, hanem a hivatali visszaélés büntetettét is megvalósította. Ennek hiányában a védelem azon terve, hogy a vádbeli cselekményre kiterjedő beismerő vallomással megakadályozhatják a vádlott hivatalos ténykedéseinek teljes körű átvizsgálását, sikerrel érvényesült.

Emellett a fedett nyomozó nem megtévesztő módon is hozzájárulhat egy akció végrehajtásához. A kriminális korrupció csoportjába tartozó magatartások kapcsán ez legtöbbször akkor vetődik fel, amikor a feljelentő vagy a civil együttműködő személyek valamelyike a – gyakran a hatóság által rendelkezésre bocsátott – kenőpénz átadása céljából találkozik a gyanúsítottal. Indokolja ezt egyfelől az a körülmény, hogy egy magánember – aki akár egy másik bűnöző is lehet – birtokában több millió állami forint van, másfelől ismeretek szerezhetők a bűncselekmény addig fel nem tárt részleteiről. Ebben a helyzetben a fedett nyomozó szerepe inkább passzív jelleget ölt.

Ennek a titkos operatív eszköznek az alkalmazása azonban szintén nem probléma nélküli: sokszor jelentős többletköltséget és -terheket rónak a bűnüldöző apparátusra a munkatársat védelmező és lelepleződését gátló biztonsági intézkedések.²⁶ Ráadásul fennáll a veszélye annak, hogy a legenda hosszú ideig való fenntartása, és az alapvető jellemtől szignifikánsan eltérő, inadekvát viselkedésminták tartós követésének kényszere személyiségbeli torzulásokat okoz, sőt akár az egész értékrend átalakulását vonhatja maga után. Így meginoghat a hatóságnak a fedett nyomozó megbízhatóságába vetett hite, aminek következtében rejtett módon elkezdik a saját emberüket is ellenőrizni, ezzel bizalmas műveletek cizellált hálózatát kialakítva.²⁷

A megfigyelés és a csapda

A bírói engedélyhez nem kötött eszközök közül a megfigyelés és a csapda egymás mellett való elemzését indokolja a közöttük lévő szoros kapcsolat és a részben ebből eredő elhatárolási kérdések. Az Rtv. 64. § (1) bekezdésének d) pontja, illetve a Navtv. 53. § (1) bekezdésének d) pontja lehetővé teszi a felhatalmazott szervek tagjai számára, hogy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és a vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a cselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhessenek, arról információt gyűjt-

²⁶ Bócz Endre – Finszter Géza: i. m. 317. o.

²⁷ Kis László: i. m. 77. o.

hessenek, és az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel rögzíthessék. Megfigyelésen elsősorban vizuális nyomon követést értünk, de gyakori még az audioeszközök – vagy akár ezek együttes – használata is. A megfigyelés fogalmának lényege tehát a figyelemmel kísérés, amely azt jelenti, hogy semmiféle aktív beavatkozást nem foglal magába.

Ezzel szemben a csapda egy olyan konspiratív módon alkalmazott krimináltechnikai módszer, amely a bűncselekmény-sorozat megszakítását, bizonyítását és az elkövető leleplezését teszi lehetővé.²⁸ Az eljáró hatóság e tevékenységének a megfigyelés passzivitásával ellentétben álló voltát mutatja az az Rtv. 64. § (1) bekezdésének e) pontjában, továbbá a Navtv. 53. § (1) bekezdésének e) pontjában is megfogalmazott követelmény, hogy a csapda nem okozhat sérülést vagy egészségkárosodást. A személyiségi jogok korlátozásának hatóköre is kiterjedtebb, mint a megfigyelés esetében, amely csupán annyiban érinti az intézkedés körébe vont egyéneket, hogy ők a hivatalos szervek jelenlétéről nem tudnak. Ezen kívül nem is feltétlenül szükséges, hogy konkrét személyt figyeljenek meg.

Alapvető elvárás, hogy ha kívülálló, az elkövetőhöz vagy a cselekményhez egyáltalán nem kapcsolható vétkes emberek válnak a titkos eszközök használatának elszenvédőivé, az adatvédelmi szabályoknak kell garanciát nyújtaniuk arra, hogy személyes adataikat csak az elengedhetetlenül kellő mértékig és ideig kezelhessék, és róluk nyilvántartást ne vezessenek. A büntügyi regiszterbe való kerülés feltétele a 2009. évi XLVII. törvény 22. § (1) bekezdése szerint, hogy valaki ellen büntetőeljárás induljon, így ennek veszélye a megfigyeléssel véletlenszerűen érintett személyek esetén nem áll fenn. A releváns jogforrások a bírói engedélyköteles bizalmas módszerek tekintetében kimondják, hogy az azok alapjául szolgáló eljáráshoz nyilvánvalóan nem köthető egyénekre vonatkozó adatokat haladéktalanul meg kell semmisíteni²⁹, miközben – véleményem szerint helytelenül – az ilyen hozzájáruláshoz nem kötött műveletekkel kapcsolatban ez expressis verbis nincsen rögzítve.

A vétkes külső személyekkel összefüggésben az Rtv. 90. § (1) bekezdésének szabálya nyújt bizonyos szintű védelmet, amikor is előírja, hogy: „*személyes adatok kezelését bűnüldözési célra azokra az adatokra kell korlátozni, amelyek tényleges veszély elhárításához, illetőleg meghatározott bűncselek-*

²⁸ Bócz Endre (szerk.): i. m. 737. o.

²⁹ Rtv. 69. § (2) bekezdés; Navtv. 63. § (2) bekezdés.

mény megelőzéséhez, felderítéséhez, bizonyításához szükségesek”. A rendőrség emellett évente felülvizsgálja a tárolás okának fennállását és határidejének lejártát, egyidejűleg törli azokat az információkat, amelyek kezelése jogellenes, megőrzésének időtartama letelt, illetve amelyek megsemmisítését a bíróság vagy az adatvédelmi biztos elrendelte.³⁰

Aggályosnak tűnik viszont az, hogy a Navtv. 72. § (1) bekezdésének h) pontja akként rendelkezik, hogy a nyomozó hatóság a titkos információgyűjtés alkalmazásával érintett alanyok adatait, illetve az alkalmazás nyomán keletkezett ismereteket, ha büntetőeljárás nem indul, a titkos információgyűjtés lezárása után legfeljebb két évig kezelheti. Vagyis ekkor olyan személyekről tárolnak információkat, akik tekintetében nemcsak hogy megalapozott gyanú nem állt fenn, de a processzus sem vehette kezdetét bűncselekmény gyanújának hiányában. Ebből következően nem látszik indokoltnak az adatok ilyen hosszú ideig történő megőrzése.

A megfigyelés és a csapda egyaránt különböző alcsoportokra osztható. A közege alapján elhatárolhatjuk a szárazföldi, föld alatti, víz felszínén, vízben, valamint levegőben zajló események figyelemmel kísérését. Külső engedély nélkül a felhatalmazott szervek csak közterületen jogosultak a nyomon követésre; ezt a korlátozást a legmegszorítóbb módon kell értelmezni: ugyanis e keretek túllépését jelenti már az is, ha a nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló helyről technikai eszközök segítségével a magánterekben folyó történések megfigyelését és dokumentálását végzik.³¹

A csapda jellege szerint megkülönböztetünk nyomcsapdát (ujjnyomcsapda), tárgycsapdát (csali ékszer), elektronikus csapdát (fotó- vagy videocsapda), vegyszeres csapdát (speciális festékekkel való megfestés) és különleges válfajként a személyi csapdát.³² Ez utóbbit az Rtv. 64. § (1) bekezdés g) pontja, valamint a Navtv. 53. § (1) bekezdés g) pontja tartalmazza: ha a bűncselekmény megelőzésére, felderítésére, az elkövető elfogására, kiltetének megállapítására nincs más lehetőség, a sértettet szerepkörében – életének, testi épségének megóvása érdekében – a hivatalos szervek meghatározott tagjával³³ helyettesíthetik. Ebben az esetben egy olyan ultima ratio jelleggel alkal-

³⁰ Az Rtv. 90/I § (1) bekezdésében és a 80. § (2) bekezdés c) pontjában foglaltak alapján.

³¹ Külföldön is az az általános gyakorlat, hogy bírói engedély hiányában a nyomozó hatóságok csak olyan helyen jogosultak megfigyelni, amely tartózkodás céljából bármelyik állampolgár szabad rendelkezésére áll. Gary T. Marx: *Undercover – Police Surveillance in America*. University of California Press, Los Angeles–London, 1988, p. 214.

³² Kis László: i. m. 85. o.

³³ Az eljáró személy a rendőrség ténykedése esetében rendőr, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal tekintetében pedig pénzügyi nyomozó (a nem hivatásos pénzügyi nyomozó kivételével).

mazható titkos operatív módszerről van szó, amelynél a hatóság embere megteremti a saját maga viktimizációjának „ideális” körülményeit, hogy ezáltal a civil sértett elkerülhesse a hasonló helyzetet, mivel ő fokozott veszélynek lenne kitéve.

A megfigyelést és a csapdát összeköti egymással, hogy az utóbbinak előfeltétele az ügygel kapcsolatos információk – a helyszín adottságainak, a célszemélyek szokásainak, életkörülményeinek – felhatalmazott szervek általi pontos ismerete, amihez elengedhetetlen a csapda telepítése előtt vagy bevetése közben történő nyomon követés. A megfigyelés ezen kívül a hatóság tagjának biztonságban létéről való meggyőződésre, valamint a fedett nyomozó és az együttműködő személyek megbízhatóságának és lelepleződési kockázatának ellenőrzésére is használható. Közös sajátosság továbbá, hogy az előbbi műveletek végrehajtására való felkészülés részeként a tervezéskor meg kell határozni a célokat, az ezek eléréséhez igénybe veendő személyek létszámát, a materiális feltételeket, és az alkalmazással feltételezhetően érintett területet.³⁴

Célszerű lett volna titkos információgyűjtés keretében megfigyelést végezni, majd csapdát állítani azoknak a bűnkapcsolatoknak a feltérképezésére, amelyek egy minisztériumi pályázattal összefüggésben kerültek felszínre. Az ügyészség törvényességi vizsgálata során visszaéléseket észlelt az elsőrendű vádlott elnöksége alatt működő egyesületnél. Ennek hatására a nevezett önfeljelentést tett, és előadta, hogy drogprevenciós konferencia szervezése címen támogatási pénzhez jutott, de neki tényleges költségei nem voltak, illetve azokat nem egyenlítette ki. Az összeg elnyerésében két vádlott-társa segített neki, akiknek sikerdíjat ígért a közreműködésükért cserébe. Ezután az elsőrendű vádlott vállalta a rendőrséggel való együttműködést: időpontot egyeztetett a harmadrendű vádlottal látszólag az ajánlott jutalom átadása, valójában az említett személy elfogása céljából, mely találkozón egy fedett nyomozó kíséretében a Nemzeti Nyomozó Irodától e célra kapott összeggel jelent meg.

E tettenérésre irányuló csapdának a következtében viszont elmaradt az ügy háttérének teljes körű világossá tétele, a további lehetséges résztvevők kilétének és felelősségének megállapítása. Habár az eljárás alatt többször is szóba került, hogy a támogatási összeg megítélése érdekében az illetékes államtitkárnak, illetve más vezető tisztségviselőknek kenőpénzt kell fizetni,

³⁴ Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 313. o.

ennek ellenére nem vált bizonyíthatóvá a befolyással üzérkedés büntette, és nem tettek lépéseket annak megállapítására, hogy az érintett minisztériumban dolgozó hivatalos személyek közül kik és mennyiben tanúsítottak a kriminális korrupció körébe tartozó magatartást. Ráadásul a harmadrendű vádlott utalt arra is, hogy ő bármilyen pályázatot „el tud intézni”, amely felvethette volna a központi államigazgatási szervek ilyen tevékenységet folytató részlegeinek átfogó ellenőrzését a közélet tisztaságának növelése céljából.³⁵

Az eddigiekben ismertetett engedélyhez nem kötött valamennyi titkos információgyűjtési eszközzel végzett bűnüldözési feladat sikeres teljesítése érdekében a rendőrség, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal titkos együttműködési megállapodást köthet³⁶ természetes és jogi személyekkel, vagy jogi személyiséggel nem felruházott szervezetekkel. Ennek részeként a felhatalmazott szervek bizonyos kivételekkel³⁷ munkajogviszonyt – vagy azzal egyenértékű jogviszonyt – létesíthetnek az adott entitás alkalmazottjával, illetve bármely törvényi kötelezettség ellátása érdekében határozott időtartamra kezdeményezhetnek munkaviszonyt az említett szervezeteknél. A korrupciós tevékenységek esetében ez abból kifolyólag bír különös jelentőséggel, hogy az a hatalom, amellyel a passzív oldali elkövető visszaél, és az a döntés, amelyet az aktív résztvevő a saját igényei szerint akar befolyásolni, valamilyen intézményhez (közjogi jogosítványok) vagy társasághoz (gazdasági potenciál) kötődik.

Külső engedélyhez kötött eszközök

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés során alkalmazható módszerek csaknem teljes mértékben megegyeznek – a titkos kutatás kivételével, amely a nyomozás elrendelése után nem foganatosítható –, így azok elemzése a továbbiakban párhuzamosan kerül sor, természetesen a feltételrendszer különbségeinek hangsúlyozásával. Az Rtv. 69. § (1) bekezdésében, valamint a Navtv. 63. § (1) bekezdésében meghatározott eszközök igénybevételének lehetséges esetei a célok tekintetében megegyeznek a külső engedélyt nem igénylő instrumentumokéival, azonban ad-

³⁵ Dunavölgyi Szilveszter – Finszter Géza – Mészáros Ádám: i. m. 35–39. o.

³⁶ Rtv. 64. § (2) bekezdés; Navtv. 53. § (2) bekezdés.

³⁷ A 2012. január 1-jétől hatályos szabályozás szerint nem kezdeményezhető jogviszony a bíróságnál, az ügyészségnél, az Alkotmánybíróságnál, az Állami Számvevőszéknél, a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatóságnál, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalánál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál és az Országgyűlés Hivatalánál. Rtv. 64. § (4) bekezdés; Navtv. 53. § (4) bekezdés.

dicionális követelményként jelenik meg az ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett büntetett vagy a releváns jogszabályokban tételesen felsorolt cselekmények fennállása, illetve a körözött személy felkutatására való törekvés.

A rendőrségi törvénybeli taxatív lista [Rtv. 69. § (3) bekezdés] 2011. január 1-jei hatállyal³⁸ bővült ki a vesztegetés (Btk. 250. §) és a vesztegetés nemzetközi kapcsolatban (Btk. 255/B §) három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő tényállásaival, miközben a szintén kriminális korrupció körébe vonható hivatali visszaélés (Btk. 225. §) büntette már 2008. január 1-je óta³⁹ szerepel a felhatalmazással érintett deliktumok között. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal büntügyi főigazgatósága és annak közép fokú szervei viszont a súlyos bűncselekményeken⁴⁰ kívül csak az üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett befejezett cselekmények, ezek kísérlete vagy – ha büntetendő – előkészülete esetében jogosultak az engedélyköteles titkos információgyűjtésre [Navtv. 63. § (3) bekezdés]. A két jogforrás abban is eltér, hogy a büntetőeljárás kódexszel összhangban kizárólag az Rtv. hangsúlyozza, hogy e tevékenységek végső időhatára a nyomozás elrendelése.

Az elérendő célok szűkebb volta mellett a Be. 201. § (1) bekezdését tekintve a korrupciós cselekmények vonatkozásában a titkos adatszerezés kritériumai részben megegyeznek a rendőrségi törvényben foglaltakkal⁴¹, kiegészítve az ügyészség nyomozása során történő felhasználás eseteivel [Be. 201. § (2) bekezdés b)–c) és e)–f) pontjai]. Viszont ehhez társulnak olyan további feltételek, amelyek szigorúbb keretek közé szorítják a titkosszolgálati eszközök alkalmazását. Titkos adatszerezést elsősorban a gyanúsítottal, illetve azzal szemben lehet elrendelni, aki a hatóság birtokában lévő addigi adatok szerint a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható. Ezen kívül csak olyan személyre irányulhat, akinek az előbbieken említett egyénnel való bűnös kapcsolattartására adat merült fel, vagy ilyen kontaktus megalapozottan feltehető. A jogalkotó azonban elmulasztotta definiálni, egészen pontosan mit kell érteni ezen az interakción, miáltal egyrészt meglehetősen parttalaná tette az alanyok körét, másrészt a jogbiztonság és a normavilágosság elveivel ellenkező jogfogalmat épített be a törvénytörvénybe.

³⁸ Megállapította a 2010. évi CXLVII. törvény 25. § (2) bekezdése.

³⁹ Bevezette a 2007. évi CLXXI. törvény 13. §-a.

⁴⁰ „Az a büntetett, amelyet a törvény ötévi, vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget” 2010. évi CXXII. törvény 52. § 6. pont.

Ehhez képest speciális szabályok érvényesülnek a büntetőügyben védőként eljáró ügyvédre, a lelkészre, illetve egyházi személyre, aki tanúként nem hallgatható ki arról, amire nézve a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettség terheli, és azokra, akik a Be. 82. § (1) bekezdése alapján a tanúvallomást megtagadhatják. Esetükben ugyanis konkrétan meg van határozva, hogy csak akkor vehetők alá a titkos adatszerzésnek, ha a terhelt ellen folyamatban lévő ügygel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja merült fel velük szemben. Generálisan nem jelent akadályt, ha az intézkedés elkerülhetetlenül érint véten kívülállót is.

Mindezen ismertetett követelmény teljesülése is kizárólag akkor vonhatja maga után a titkos adatszerzés elrendelését, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a rejtett módszerrel a siker valószínűsíthető.⁴² Utóbbi rendelkezés eredetileg ultima ratio funkciót lenne hivatott betölteni, mivel a nyomozás megindulása után a hatóságtól alapvetően elvárható, hogy birtokában legyen bizonyos mennyiségű ismeretnek, amelynek alapján nyílt eszközök használatára kerülhet sor. A második kitétel – miszerint „aránytalanul nagy nehézséggel járna” – azonban igen tág diszkrécionális lehetőséget ad a döntéshozó hatáskörébe, és ezzel gyakorlatilag kioltja az első fordulat („kilátástalan”) megszorító szabályát.

Az engedély tartalmi kellékeit a titkos információgyűjtésre vonatkozóan az Rtv. 70. § (2) bekezdése, illetve a Navtv. 64. § (2) bekezdése sorolja fel.⁴³ A most hivatkozott jogszabályok azt is rögzítik, hogy a kérelemben foglaltak megadásának vagy elutasításának határideje a benyújtástól számított hetvenkét óra, és hogy a megtagadás indoka egyedül a törvényi feltételek hiánya lehet. Az igénybevétel esetenként legfeljebb kilencven napra történhet, amit újabb előterjesztésre kilencven nappal ismételten meghosszabbíthat a bíró, ha a szükséges kritériumok – a korábbi indítványtól függetlenül – ez alkalommal is fennállnak.

⁴¹ Öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény [Be. 201. § (1) bekezdés a) pont]; üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény [Be. 201. § (1) bekezdés b) pont]; hivatali visszaélés bűncselekménye [Be. 201. § (1) bekezdés c) pont]; a vesztegetés és a vesztegetés nemzetközi kapcsolatban három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett alakzata [Be. 201. § (1) bekezdés d) pont]; valamint mindezek kísérlete és – ha büntetendő – előkészülete [Be. 201. § (1) bekezdés f) pont].

⁴² Be. 202. § (6) bekezdés.

⁴³ A kérelemnek tartalmaznia kell a titkosszolgálati eszköz alkalmazásának helyét, az azzal érintett névét vagy azonosítására szolgáló adatot, a használni kívánt instrumentum megnevezését, az intézkedés tervezett kezdetét és végét (napra és órára pontosan), valamint a törvényi feltételek fennállását részletező indokolást.

A titkos adatszerezés tekintetében a Be. 203. § (2) bekezdése részletezi az engedélyben kötelezően feltüntetendő elemeket.⁴⁴ 2006. július 1. előtt ezek között szerepelt annak az előadása is, hogy a nyomozás elrendelése előtt vagy a kérelem benyújtásakor folyamatban volt, illetve van-e titkos információgyűjtés, annak mely típusa, továbbá hogy azt melyik felhatalmazott szerv végezte, illetve végzi, és ennek keretében milyen adatokat szerzett meg. E tények és körülmények ismerete a büntetőeljárás szempontjából nemcsak célszerű, hanem – kijelenthetjük – kulcsfontosságú lehet, ezért nehezen érthető, hogy a jogalkotó miért döntött azok mellőzése mellett. A hozzájárulást a kérelem beérkezése után hetvenkét órán belül kell megadni vagy visszautasítani. Az alkalmazás lehetséges időtartamának a rendészeti jellegű igénybevétellel ellentétben abszolút korlátja van, ezt száználolcva napban maximálták, ugyanis a legfeljebb kilencven napot kitevő elrendelés után már csak egyszer fordulhat elő – újbóli kilencvennapos – hosszabbítás.

Közös sajátosság mind a titkos információgyűjtés, mind a titkos adatszerezés vonatkozásában, hogy ha az engedély beszerzése olyan késedelemmel járna, amely az adott ügyben nyilvánvalóan sértené a bűnüldözés eredményességéhez fűződő érdeket [Rtv. 72. § (1) bekezdés, Navtv. 65. § (1) bekezdés], illetve a titkos adatszerezés sikerét veszélyeztetné [Be. 203. § (6) bekezdés], a nyomozó hatóság vagy a felhatalmazott szerv vezetője, a büntetőeljárás törvény szerint pedig az ügyész legfeljebb hetvenkét órára elrendelheti a titkos szolgálati eszköz felhasználását. Ezzel egyidejűleg a hozzájárulás iránti előterjesztést be kell nyújtani. A kérelem elutasítása esetén ugyanazon az alapon ismételten nincs helye sürgősségi vagy halaszthatatlan alkalmazásnak. További garancia, hogy a jóváhagyás nélkül rögzített információkat haladéktalanul meg kell semmisíteni.⁴⁵ Hasonló szabályokat tartalmaz az Rtv. és a Be. a titkos műveletek végzésének megszüntetését⁴⁶ illetően is.

⁴⁴ Az indítványnak tartalmaznia kell a nyomozást folytató hivatalos szerv megnevezését, a nyomozás elrendelésének idejét és az ügyszámot, a titkos módszer alkalmazási helyét (kapcsolási számot), az érintett személy nevét vagy az azonosításra alkalmas adatot, az igénybe venni tervezett eszköz megjelölését, az intézkedés várható kezdő és befejező időpontját (naptári napban és órában), és végül a kritériumok meglétének leírását.

⁴⁵ Rtv. 73. § (2) bekezdés és a Navtv. 65. § (4) bekezdés, valamint a Be. 204. § (4) bekezdés.

⁴⁶ A különleges eszköz alkalmazását meg kell szüntetni, ha elérte a célját, vagy a meghatározott időtartam letelt, valamint ha nyilvánvalóan nem vezetne eredményre a további igénybevétele, vagy a sürgősséggel, illetve halaszthatatlanul elrendelt intézkedéshez utólag nem adták meg az engedélyt. A büntetőeljárás törvény ezen kívül indokként nevesíti a nyomozás megszüntetését is.

Titkos kutatás és megfigyelés a magánszférában

Mint említettem, az Rtv. 69. § (1) bekezdésében, valamint a Navtv. 63. § (1) bekezdésében és a Be. 200. § (1) bekezdésében foglalt módszerek kizárólag a titkos házkutatás⁴⁷ tekintetében térnek el. Ennek egyfelől az a magyarázata, hogy a nyílt eszközök bevetésével szerzett bizonyíték megbízhatóbb⁴⁸ – mert a büntetőprocesszus során a védelem által ezek jobban kontrollálhatók, és jogszerűségük a bíró részéről könnyebben ellenőrizhető –, másfelől pedig a büntetőeljárás kódex lehetővé teszi a nyomozati cselekményről való előzetes értesítés mellőzését, ami szavatolja, hogy a terhelt ne hiúsítsa meg az intézkedés célját. A rendőrség a titokban történő kutatást magánlakásban, míg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal lakásban és telephelyen végezheti. Az Rtv. 97. § (1) bekezdés c) pontja szerint magánlakásnak minősül: „*a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület*”. Ezt egészíti ki az Rtv. 69. § (7) bekezdése, amely e fogalom körébe von a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiséget vagy területet.

A Be. 200. § (5) bekezdésében gyakorlatilag a rendőrségi törvény szóhasználata köszön vissza. A Navtv. szabályai között viszont egyáltalán nem található meg a lakás, illetve a telephely definíciója, de irányadónak tekinthetjük az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 178. §-ának értelmező rendelkezései között a 21. pontban foglalt lakóhely – „*minden olyan helyiség, amelyet valaki (tehát természetes személy) lakásként használ, vagy a körülmények arra utalnak, hogy azt lakásának tekinti*” – és a 27. pontban írt telephely – „*az a hely, ahol az adóköteles tevékenységet folytatják, ideértve különösen a vállalkozó állandó üzleti (üzemi), termelő-, szolgáltatótevékenységének helyét...*” – meghatározást.

A titkos kutatás és az ennek során észlelték kép-, illetve hangfelvevő berendezés általi dokumentálása a magánszférába jelentősen behatoló különleges eszköz. Az alapjogok lehető legkisebb mértékű korlátozása és az eredményesség érdekében az akció megtervezése előtt tanulmányozni kell a helyszín elhelyezkedését, az épített környezet adottságait és a vonzáskörzetben lakók összetételét. Erre szolgál a magánlakásban⁴⁹, illetve a lakásban vagy telep-

⁴⁷ Ennek a nemzetbiztonsági szolgálatok által igénybe vehető megfelelője az Nbtv. 56. § a) pontjában deklarált „lakás titokban való átkutatása”.

⁴⁸ Nyíri Sándor: A titkos adatszerzés. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2000, 108–109. o.

⁴⁹ Rtv. 69. § (1) bekezdés b) pont; Be. 200. § (1) bekezdés a) pont.

helyen⁵⁰ történtek technikai eszközök segítségével való megfigyelése és rögzítése. Továbbá a figyelemmel kísérés e típusa más titkos művelet előkészítésére vagy kiegészítésére is felhasználható. E sokoldalúság előnyeit nem vitatva, figyelemre méltó *Kis László* azon javaslata, hogy mivel a rendőrségi törvényben a magánlakás fogalma ugyanolyan tág, mint a büntetőeljárás kódexben, vagyis beletartozhat a fogda, a büntetés-végrehajtási intézet cellája, valamint az ügyvédi beszélőhelyiség, ezért szükséges lenne a jövőben, hogy a jogalkotó az Rtv. rendelkezései között is szerepeltessen a Be. 202. § (3)–(5) bekezdésében foglaltakhoz hasonló garanciákat.⁵¹

Az a törekvésem, hogy találjak egy olyan, a témához is illeszkedő jogesetet, amelyen be lehetne mutatni a titkos kutatás eszközének gyakorlati előnyeit és kiküszöbölendő problémáit, kudarcba fulladt. Ennek magyarázata egészen 2011. november 15-éig váratott magára, mely napon a több mint harmincéves ügyészi – illetve 1991-től kezdve nyomozó ügyészi – múltat maga mögött tudó *dr. Turi András* a vele készített interjúban megjegyezte, hogy a kriminális korrupció elleni fellépésben a titkos kutatás módszerének alkalmazása egyáltalán nem jellemző Magyarországon. Sőt ki lehet jelteni, hogy e körben nincsenek olyan ügyek, amelyekben a bűnüldöző szervek éltek volna a számukra a jogalkotó által nyújtott ezen felhatalmazással: a nyomozati jogkörrel felruházott hatóságok ugyanis inkább az előzetes értesítés elmaradásával történő nyílt házkutatást preferálják.

Kombináció és együttműködés

A titkos módszerek párhuzamos, illetve egymást kiegészítő használata nem csupán akkor vezet nagyobb fokú hatékonyság eléréséhez, amikor járulékos eszközökről van szó. A különböző felderítési, nyomozati cselekmények együttes alkalmazását kombinációnak nevezik.⁵² A bűnüldöző szervek ennek következtében egyrészt nagyságrendjét tekintve több adathoz férhetnek hozzá, másrészt az egyik forrásból származó ismeretek megerősíthetők, vagy éppen cáfolhatják a más eredetű információk valóságtartalmát, illetve hitelességét, megbízhatóságát. Így kialakul egy rendkívül összetett, ám az elemek kölcsönös kontrollján alapuló hálózat, amely a funkcióit nem tudná betölteni a hatóság gondos tervezési munkája és a végrehajtási folyamat feletti felügyelete nélkül.

⁵⁰ Navtv. 63. § (1) bekezdés b) pont.

⁵¹ Kis László: i. m. 97. o.

⁵² Bócz Endre – Finszter Géza: i. m. 312. o.

Az összehangolás kérdése az egyes titkosszolgálati műveleteken kívül a jogosult szervek viszonya kapcsán is felvetődik. Ha ugyanis a tevékenység rejtett természetét annyira szigorúan értelmezik, hogy még a parallel módon eljáró hatóságok között sincsen koordináció, akkor megtörténhet, hogy azok akadályozzák meg egymás eredményes működését, akiknek inkább elő kellene segítenünk az adatok titokban történő megszerzését. Az ebből adódó hátrányos következmények elkerülése érdekében a 305/2006. (XII. 23.) kormányrendelettel kijelölt Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ „figyelemmel kíséri, hogy az együttműködő szerveknél nem folyik-e párhuzamos felderítés”, s e helyzet észlelése esetén az érintetteket ennek tényéről értesíti.⁵³ Emellett elemzi a rendelkezésére álló adatokat, és jelzi a szóban forgó hatóságoknak, ha bizonyos információk összefüggésben állnak vagy kiegészítő jellegűek – majd ezeket meg is küldi a hatáskörrel felruházott illetékes szervezetnek –, valamint javaslatot tesz további felderítési vagy nyomozási cselekmények, intézkedések megtételére.

Azért, hogy a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ eleget tessen az előbbi kötelezettségeinek, az együttműködő szervek mint adatátadók a szervezett bűnözéssel összefüggő deliktum feltárása során kezelésükbe került és a központ törvényes feladatainak ellátáshoz szükséges adatokat késedelem nélkül kötelesek megosztani vele.⁵⁴ Az így megkapott információkat az átadóra vonatkozó adatvédelmi szabályok szerinti határidő leteltéig kezelhetik. De sem az ismeretek átadása, sem továbbításuk nem korlátlan, ugyanis a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ számára kivételek – a forrás életének, testi épségének közvetlen veszélyeztetettsége esetén – mégsem kell megküldeni a bűncselekménnyel kapcsolatos adatokat, illetve az eljáró hatóság nemzetbiztonsági vagy kiemelt súlyú bűnüldözési érdekből az információ más szerv részére való hozzáférhetővé tételét megtilthatja, korlátozhatja, vagy előzetes hozzájáruláshoz kötheti.⁵⁵

Dicséretes a jogalkotónak az a törekvése, amely kifejeződik abban, hogy létrehozott egy irányító központot a komplex bűnüldözési tevékenység összehangolására, mindazonáltal a kriminális korrupció körébe tartozó magatartások tekintetében a szabályozás nem teljesen kielégítő. Egyrészt a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmények fogalmába nem tartozik bele minden korrupcióra vonatkozó büntető törvénykönyvbeli tényállás (csak a

⁵³ A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény 4/A § (1) bekezdés b) pontja.

⁵⁴ Az 1999. évi LXXV. törvény 4/B § (2) bekezdése alapján.

⁵⁵ 1999. évi LXXV. törvény 4/D § (3) és (4) bekezdés.

Btk. 250–254. §-aiba ütköző vesztegetés minősített eseteinek büntette, a Btk. 255. §-ába ütköző vesztegetés büntette, a Btk. 256. §-ába ütköző befolyással üzérkedés minősített eseteinek büntette, valamint a Btk. 258/B–258/D §-aiba ütköző vesztegetés nemzetközi kapcsolatban minősített eseteinek büntette), ezért a többi korrupciós deliktum kívül esik a koordináció területén, és így ott felmerülhetnek a párhuzamos felderítésből eredő problémák.

Másrészt véleményem szerint – ellentétben a központ részére való kötelező adatszolgáltatás alóli miniszteri felmentéshez kötött kivétellel – nem jelent kellő garanciát, hogy az információ más szerv részére való továbbításának teljes vagy részbeni megtagadása, engedélyhez kötése tekintetében magának az intézkedéseket végző hatóságnak van mérlegelési joga annak eldöntésére, hogy fennáll-e olyan jelentős súlyú nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek, amely indokolja az említett korlátozásokat. Az objektívebb megítélés céljából a jogalkotó megfontolhatná, hogy külső szereplőt hatalmazzon fel e kérdés elbírálására. Harmadrészt figyelembe kell venni azt is, hogy a korrupció elleni fellépés intézményi keretei bővebbek, mint a bűnüldöző funkciókkal, illetőleg nyomozati jogkörrel felruházott szervezetek köre, viszont az 1999. évi LXXV. törvény hatálya a tárgyából eredően csak az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervre, a Nemzeti Védelmi Szolgálatra, a Terrorelhárítási Központra, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak a vám- és pénzügyőrség feladatait átvevő szervére, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokra terjed ki.

A titkosszolgálati módszerek használatának korlátai

Hol vannak a titkos eszközök alkalmazásának határai? – tehetjük fel mindezek után a kérdést. Amikor a társadalom a bűnözés intenzitásának növekedésével és az új bűnelkövetési formák megjelenésével párhuzamosan kezdett kételkedni abban, hogy az állam megálljt tud parancsolni ezeknek a folyamatoknak, még a fejlett demokráciák jogalkotói is hajlottak az alapvető jogokat érintő intézkedések kiterjesztésére. Be kell látni azonban, hogy ezek – miközben a magánszférába súlyosan beavatkoznak – még az olyan nehezen felderíthető és bizonyítható bűncselekmények körében sem produkálják mindig a várt eredményességet, amelyeknél hagyományosan elfogadják a titkosszolgálati módszerek igénybevételét. Az ilyen büntetőjogilag azonos tényállás alá tartozó magatartások kriminológiai jellemzőinek eltérése miatt ugyanis nem minden esetben célszerű titkos műveleteket bevetni.

A vesztegetési cselekmények tekintetében ez a probléma úgy ábrázolható, ha különbséget teszünk az alkalmi-szituációs és az intézményesített-strukturális elkövetés között. Az előbbi az alá-fölérendeltségi viszonyban lévő aktív és passzív felek előre nem tervezett összekapcsolódása, amely általában egymozzanatú. Ennek elhárítására, illetve leleplezésére a belső és külső ellenőrzés a legalkalmasabb, továbbá szerepet játszik a tettenérés is, amelyet nem egyszer az tesz lehetővé, hogy az egyik résztvevő visszautasítja az ajánlatot, majd jelenti az esetet. Az intézményesített-strukturális jellegű vesztegetés az egymással ekvivalens érdekekkel bíró aktív és passzív szereplők eltervezett, rendszeresen ismétlődő és ezáltal kiszámítható interakciója, amely rendszerint többmozzanatú és halmazatban áll más vagyon elleni vagy gazdasági deliktumokkal. Az ilyen ügyekben a tettenérés meggátolja a teljes bűnkapcsolati hálózat, valamint a tényállás alapos és hiánytalan felderítését, ehelyett a titkos információgyűjtés és adatszerzés alkalmazása indokolt. Tehát mindebből levonható az a következtetés, hogy a titkos eszközök nem tehetők a kriminális korrupció elleni harc egyetemes módszerévé.⁵⁶

A titkosszolgálati műveletek kereteinek kijelölése nemcsak célszerűségi, hanem alkotmányjogi szempontból is nélkülözhetetlen, minthogy ezek sértik a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához, az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez fűződő jogot. Az állami büntetőigény érvényesítése körében rendelkezésre álló instrumentumok mellett, hogy súlyosan jogkorlátozók, a feltételezett elkövetőn kívül más állampolgárokat is érinthetnek. A jogállami értékrend megőrzésének feltétele, hogy az alkotmányos garanciák alóli kivételek megfeleljenek a szükségességi–arányossági tesztnek.

Az Alkotmánybíróság 2/2007. (I. 24.) számú határozatában leszögezte, hogy az alapjogok korlátozhatóságának vizsgálatakor figyelembe kell venni a Magyarországra kötelező nemzetközi megállapodások rendelkezéseit. Továbbá – az Emberi jogok európai egyezményének értelmezésén keresztül – az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata is irányadó: a „rejtett nyomozáshoz” kapcsolódó jogeseteket a 8. cikk 2. bekezdés követelményeinek tükrében bírálja el. A bíróság értékelésének előkérdéseként arra keresi a választ, hogy történt-e beavatkozás a magánéletbe, és azt igazolja-e a taxatív felsorolt célok valamelyike. Majd második lépésként azt veszi górcső alá, hogy az intézkedés összhangban volt-e a törvénnyel, ezen belül: van-e a nemzeti jogban törvényes alapja, valamint e jogszabály minősége megfelelő-e.

⁵⁶ Dunavölgyi Szilveszter – Finszter Géza – Mészáros Ádám: i. m. 11. o.

Utóbbi kvalitatív kritérium akkor teljesül, ha a törvény hozzáférhető, ésszerűen előre látható döntések alapjául szolgál, valamint egyértelműen határozza meg a diszkréció gyakorlásának területét és módját (vagyis meg kell felelnie a jogállamiság elveinek). Végül a bíróság megvizsgálja, hogy a beavatkozás szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban: ennek megítélésénél alapvető jelentőségű, hogy a hagyományos nyílt nyomozati eszközök az ügy körülményeire tekintettel hatástalannak bizonyulnak.⁵⁷

E szükségességi követelmény terén a magyar szabályozásban jelenleg hiányosságok tapasztalhatók, ugyanis a titkos információgyűjtésre vonatkozóan – az Nbtv. 53. § (2) bekezdését kivéve – nincsen objektív előírás az ultima ratio jellegű igénybevételre. E hézag felismerését és a betöltésére való igényt mutatja a T/4192. számú törvényjavaslat 1. § (3) bekezdés a)–b) pontjának rendelkezése, amely szerint „*titkos információgyűjtés akkor alkalmazható, ha a megszerezni kívánt adat az elrendelés céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges, és más módon nem szerezhető meg*”. Annak ellenére, hogy a 2/2007. (I. 24.) számú határozatában az Alkotmánybíróság is megfogalmazta ezzel kapcsolatos aggályait, a tervezet csupán javaslat maradt, így még mindig igencsak ingatag az alapjog-korlátozás tesztjének egyik pillére.

Az Emberi jogok európai egyezményének 13. cikke⁵⁸ alapján egy tagállam akkor is elmarasztható az Emberi Jogok Európai Bírósága által, ha a jogsérelmet szenvedő személyeknek nem garantálja a hatékony jogorvoslat lehetőségét. A titkos felderítésről, illetve nyomozásról az érintettek csak annak befejezése után és korlátozott körben szerezhetnek tudomást, ráadásul a tevékenység végrehajtását a folyamatban léte alatt is ellenőrizni jogosult bíró sem jelent effektív külső kontrollt. A bíró ugyanis csak az engedélyezés törvényben megszabott kereteinek megtartását teszi vizsgálat tárgyává, így a magánszféra megóvása és az adatvédelmi szempontok legfeljebb közvetetten merülnek fel, a releváns jogszabályok közül pedig egyik sem teszi kötelezővé az ellenőrzés lefolytatását, illetve nem ad iránymutatást arra nézve, hogy milyen rendszerességgel ajánlott elvégezni ezeket az áttekintéseket (érdemes lenne időszakos felülvizsgálati kötelezettséget előírni).

⁵⁷ Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezésének szempontjait Finszter Erika cikke alapján vezettem le. Finszter Erika: A telefonlehallgatás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében. Belügyi Szemle, 1997/5., 21–27. o.

⁵⁸ „Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

A jogállamiság számos összetevője közül az emberi és állampolgári jogok védelme és kivételes áttörésének indokoltsága mellett a titkos eszközök tekintetében fokozottan kell figyelembe venni a jogbiztonságot is, méghozzá két aspektusból: az egyik a normavilágosság, a másik a mérlegelési jogkör kereteinek rögzítése. Az Alkotmánybíróság a világos és követhető normatartalom hiánya miatt korábban megsemmisített több titkos ismeretszerzést szabályozó rendelkezést mind a rendőrségi, mind a büntetőeljárás törvényben, mert a szövegrészben szereplő kifejezések megengedhetetlenül tág határok közötti jogértelmezésre adtak lehetőséget.⁵⁹ A releváns jogforrásokban azonban továbbra is előfordulnak bizonytalan, illetve tartalmilag követhetetlen fogalmak. Kadlót Erzsébet szerint idetartozik maga a közelebről definiálhatatlan bűnüldözési érdek is⁶⁰, ennélfogva valójában a tevékenység célhoz kötöttségének elve sem érvényesülhet. Hogyha a jogszabályi kontextustól eltekintünk, ez a kifejezés valóban absztrakt, de úgy gondolom, hogy az Rtv. 63. § (1) bekezdése, a Navtv. 51. § (1) bekezdése, valamint az Ütv. 9/A § (1) bekezdése és a 9/B § (1) bekezdése az adott intézkedések megtételére vonatkozóan kitölti tartalommal, és legfeljebb annak megfelelése vitatható.

Mindazonáltal a 2/2007. (I. 24.) számú alkotmánybírósági határozat több problematikus fogalmat, szó szerkezetet is kritikával illetett, amelyek helyesbítése még nem történt meg. Ezek közé sorolhatók a „bűnös kapcsolattartás”, az „aránytalanul nagy nehézség”, az „ismételten meghosszabbíthatja” (nem egyértelmű, hogy pontosan hányszor), és a „valószínűsíthetően eredményre vezet” kifejezések. Hozzá kell tennünk, hogy a normavilágosság kritériuma tágabb értelemben túlmutat az egy törvényben foglaltak konzisztens szabályozásán: az azonos jogintézményről rendelkező különböző jogforrások koherenciájának megteremtése irányába.

A jogrendszeren belüli ezen harmónia a titkosszolgálati műveletek tekintetében néhány ponton szintén tökéletesítésre szorul, ugyanis még az egymásra épülő törvényekben is találunk össze nem egyeztethető szabályokat: az Rtv. 69. § (1) bekezdésében és a Navtv. 63. § (1) bekezdésében szereplő bírói engedélyhez kötött eszközök nem egységes meghatározása szemléletesen ábrázolja ezt. Nemcsak szövegbeli disszonanciát okoz, hanem az ártatlanság vélelmével is ellentétben áll a titkos információgyűjtés esetében az együttműködő személyekkel és a fedett nyomozóval szemben a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének kizáró oka: „*aki olyan bűn-*

⁵⁹ 2/2007. (I. 24.) AB határozat Indokolás IV. fejezet 3.2. pont.

⁶⁰ Kadlót Erzsébet: i. m. 63–66. o.

cselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta". Viszont a jogalkotó ugyanezt a kérdést a büntetőeljárás törvényben már terminológiailag helyesen oldotta meg: „*más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható*". Az Alkotmánybíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a jogszabályokban használt kifejezések egyértelműsége a jogalkalmazói interpretáció szempontjából szintén alapvető jelentőségű. A bíró egyéni jogértelmezése csak működőképessé normára⁶¹ épülhet, és nem használható fel arra, hogy önmagukban bizonytalan fogalmakat ilyen módon töltsenek meg tartalommal.

A szubjektivitás hátrányos következményeinek elkerülésére szolgál továbbá a diszkrecionális döntések törvényben meghatározott korlátok közé szorítása, ez azonban az operatív titkos eszközök tekintetében súlyos hiányosságokban szenved. Kadlót Erzsébet szerint még az sem egyértelmű, hogy az engedélyezőnek van-e mérlegelési joga. A diszkreciót elutasító álláspontot képviselők azzal érvelnek, hogy a jogalkotó már elvégezte a mérlegelést azáltal, hogy szabályozta az alkalmazhatóság eseteit és a szóba jöhető módszereket, tehát a bíró (vagy az ügyész) köteles a jóváhagyását adni, ha a kérelmező a megfelelő szakaszra hivatkozik.⁶² Ez a nézet azonban alkotmányos szempontból cáfolható, a törvényi alávetettség ugyanis nem terjedhet odáig, hogy a határozathozatalért személyes és szakmai felelősséggel tartozó bírót más hatóság elhatározásán alapuló intézkedés kritikátlan megjelenítőjévé fokozza le.⁶³

Következésképp a bírónak a formális követelmények vizsgálata után diszkrecionális tevékenysége keretében elsőként az engedély megalapozottságát alátámasztó valószínűségi elemek fennállásáról kell döntenie, majd a kérelmet még mindig elutasíthatja azzal az indokkal, hogy aránytalan beavatkozást jelent a magánszférába, és végül – a jogszabályi maximumra figyelemmel – az előterjesztésben javasolt tartamon belül az igénybevétel idejéről kell határoznia. Mindezzel az a probléma, hogy a jogalkotó elmulasztotta a mérlegeléshez szükséges igazodási pontokat kijelölni a bíró számára⁶⁴, így a jogalkalmazói önkény kiküszöbölésére szolgáló egyik fontos garanciát nem építette be a szabályozásba.

⁶¹ Amely „világosan kijelöli az adott jogintézmény célját, alkalmazásának kereteit, szempontjait és rendjét, az alkalmazásával érintettek körét, azok jogait és kötelezettségeit és az intézménnyel összefüggésben igénybe vehető jogorvoslati rendet”. 47/2003. (X. 27.) AB határozat Indokolás IV. fejezet 1.4. pont.

⁶² Kadlót Erzsébet: i. m. 76. o.

⁶³ 47/2003. (X. 27.) AB határozat Indokolás III. fejezet 5.1.1. pont.

⁶⁴ 2/2007. (I. 24.) AB határozat Indokolás IV. fejezet 4.1. pont.

A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés alkotmányjogi aspektusai e dolgozat terjedelmét lényegesen meghaladják, ezért csupán a legfőbb kérdésekre világítottam rá. Az Alkotmánybíróság 20/2006. (V. 31.) számú határozata Indokolásának IV. fejezet 4.2. pontjában tett megállapítása tömören így foglalja össze az előbbieken kifejtett gondolatokat: „*a jogbiztonság, s ezen belül a normavilágosság, a norma alkalmazásának kiszámíthatósága, az önkényes értelmezés lehetőségének kizárása a személyes szabadságjogokat mindenkor erőteljesen érintő büntetőjogi következmények alkalmazhatósága szempontjából abszolút érték, és nem relativizálható*”.

Összegzés

A végkövetkeztetés tehát az, hogy a titkos operatív eszközök se nem omnikompetensek, se nem omnipotensek. A – maga teljességében egyébként is ismeretlen – korrupciós bűnelkövetés rendszerének széles körű felszámolása csak olyan környezetben lenne megvalósítható, amelyben az egyének állandóan ki lennének téve a folyamatos, többirányú nyomon követésnek. Ez pedig nemcsak a gazdaságossági szempontokkal és az alkotmányjogi elvárásokkal kerül éles ellentmondásba, hanem felveti a „ki őrzi az őrzőket” kérdését is. Ugyanakkor az a véleményem, hogy a titkosszolgálati módszerek jelentik az egyetlen esélyt az egész korrupciós kapcsolati háló felderítésére.